

Н.О. Власенко

Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Активне впровадження ідей екологічної освіти й виховання на сучасному етапі розвитку українського суспільства регламентовано Національною доктриною розвитку освіти України у XXI ст., Концепцією екологічної освіти в Україні, Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., Педагогічною Конституцією Європи тощо. Питання реалізації зазначених документів пов'язане із внесенням коректив у професійну підготовку майбутніх фахівців у цілому та початкової школи зокрема.

Проблема збереження здоров'я зростаючого покоління, навчання та виховання його відповідно до засад здорового способу життя є предметом турботи і держави, зокрема на необхідності її вирішення акцентується в Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Національній програмі «Діти України», Концепції «Здоров'я через освіту», Концепції безперервного валеологічного виховання та освіти в Україні тощо.

Потреба людини у власному здоров'ї, благополуччі навколишнього природного середовища, безпеці завжди є актуальною і безпосередньою умовою професійної реалізації. Діяльність у контексті професійної підготовки майбутніх фахівців з початкової освіти буде ефективною, коли відбудеться свідоме поєднання студентами змісту компетенцій, якими вони оволодівають у процесі навчальної, творчої діяльності в особистісне надбання. Завдання з формування еколого-валеологічної культури має вирішуватися на всіх ланках освіти, в тому числі у вищих педагогічних

навчальних закладах, основне завдання яких – підготовка майбутнього вчителя. Тому важливою складовою професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи є виховання і розвиток творчої особистості, формування знань еколого-валеологічної культури у процесі фахової підготовки під час викладання природничих дисциплін.

Відповідно до проекту нового базового Закону України «Про освіту» визначено 10 ключових компетентностей для Нової української школи, основними з яких є екологічна грамотність і здорове життя. Що передбачає уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя.

Важливою умовою подолання становища, яке склалося, є формування в учнівської молоді культури здоров'я, основою якої виступають, з однієї сторони, високий рівень знань про здоровий спосіб життя у єдності зі щоденною діяльністю, спрямованою на їх реалізацію (заняття фізкультурою і спортом, раціональне харчування, дотримання розпорядку дня, оптимальні зміни видів діяльності тощо), з іншої – сформованість екологічної культури, в основі якої лежить високий рівень екологічних знань.

Найбільш сприйнятливою категорією до такого впливу є учні початкової ланки загальноосвітньої школи з їх природною допитливістю. Тому надзвичайно важливо, щоб саме в цьому віці прищепити їм любов до природи, закласти в них підвалини бережливого ставлення до неї, а значить спонукати їх постійно дбати про своє здоров'я.

21 лютого 2018 року уряд затвердив новий Державний стандарт початкової освіти, за яким учитимуться перші класи Нової української школи в наступному навчальному році. Цей Державний стандарт визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти (додаток 1), загальний обсяг їх навчального навантаження у базовому навчальному плані початкової освіти (додаток 2) та форму державної атестації.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талентів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено ключові компетентності. До ключових компетентностей еколого-валеологічної спрямованості належать: екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя.

Спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння, як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти визначено освітніми галузями, з-поміж яких є природнича та соціальна і здоров'язбережувальна.

Метою природничої освітньої галузі є формування компетентностей в галузі природничих наук, техніки і технологій, екологічної та інших ключових

компетентностей шляхом опанування знань, умінь і способів діяльності, розвитку здібностей, які забезпечують успішну взаємодію з природою, формування основи наукового світогляду і критичного мислення, становлення відповідальної, безпечної і природоохоронної поведінки здобувачів освіти у навколишньому світі на основі усвідомлення принципів сталого розвитку.

Метою соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі є формування соціальної компетентності й інших ключових компетентностей, активної громадянської позиції, підприємливості, розвиток самостійності через особисту ідентифікацію, застосування моделі здорової та безпечної поведінки, збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, добробуту та сталого розвитку.

Оскільки розвиток сучасної освіти і виробництва нерозривно пов'язаний із станом навколишнього середовища, його впливом на здоров'я людини, то доцільно розглядати закономірності такого впливу крізь призму правильного розуміння особливостей його формування. Вивченням і осмисленням цих особливостей, на нашу думку, повинні займатися природничі науки. Саме завдяки еколого-валеологічній освіті кожен з нас має змогу свідомо оцінювати стан і перспективи розбудови екологічно чистого навколишнього середовища (екологічний аспект) та здорового майбутнього покоління (валеологічний аспект). Вивчення змісту й особливостей цих аспектів дало змогу зробити висновок, що окремо вони існувати не можуть, оскільки доповнюють один одного, формуючи еколого-валеологічну культуру людини.

Еколого-валеологічна культура є важливою складовою професійної підготовки майбутнього фахівця, у структурі якої чільне місце посідає професійна компетентність. Усвідомлення еколого-валеологічної культури як сукупності екологічної і валеологічної компетентностей зумовлює готовність майбутнього педагога до професійної діяльності зі збереження здоров'я та навколишнього середовища.

Найважливіше завдання процесу формування еколого-валеологічної культури в умовах переходу до сталого розвитку – подолання розрізненості

двох компонентів культури – екологічної та валеологічної шляхом їх інтеграції і взаємозбагачення.

Отже у Державному стандарті початкової середньої освіти зазначається, що протягом навчання у початковій школі учні повинні оволодіти ключовими компетентностями, які передбачають їх особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток, формуються на міжпредметній основі та є інтегрованим результатом предметних і міжпредметних компетенцій. На основі Державного стандарту Міністерство освіти і науки розробляє навчальні програми, відповідно до яких створюються варіативні програми і підручники, а також здійснюється цілеспрямована підготовка майбутніх учителів початкових класів, зокрема еколого-валеологічного спрямування, на педагогічних засадах формування у вищій школі компетентності саморозвитку фахівця для роботи з молодшими школярами.